

Inleiding: in het krachtveld van de techniek

Overal worden we door techniek omgeven, zonder dat we ons er eigenlijk van bewust zijn: in de huiskamer bevinden zich de televisie, de geluidsapparatuur, de draadloze telefoon, het elektrische licht en natuurlijk minstens twaalf stopcontacten voor nog meer apparaten. In de keuken verdringen gasfornuis, magnetronoven, wasemkap, koelkast en keukenradio zich, en ook daar vinden we de alomtegenwoordige stopcontacten en het licht. In de slaapkamer staat een wekkerradio naast het bed, verder een of twee lampen, wellicht een tweede televisie, misschien nog een elektrische deken in bed en daaronder een meterslang verlengsnoer.

Zo zouden we het hele huis kunnen doornemen. Maar ook in de ‘vrije natuur’ staat ons het een en ander te wachten: hoogspanningsmasten, zendmasten voor mobiele telecommunicatie, radarapparatuur, radio- en televisiemasten, straatverlichting, geëlektrificeerde spoorwegen en bestraling door satellieten. De mens heeft de laatste honderd jaar een ‘krachtveld’ geschapen dat in deze vorm eerder niet bestond.

‘Elektrosmog’ is het nieuwe woord daarvoor: vervuiling door een wirwar van laagfrequente en hoogfrequente kunstmatige elektromagnetische golven die zich tot bijna elke hoek van onze mooie aarde uitstrekken. Sinds enige tijd bestaan er ook vakkringen van milieuartsen, technici en bouwbiologen die de lichamelijke gevolgen van deze ‘golvenwirwar’ onderzoeken en een zelfstandig vakgebied hebben ontwikkeld: de elektrobiologie. Bijna parallel hieraan is een vakgebied ontstaan dat zich meer bezighoudt met de invloed van een plaats op de mens: de geomantie.

De laatste twintig jaar heeft de geomantie een enorme vlucht genomen. Feng shui en radiësthesie (het klassieke ‘wichelroedelopen’) zijn – als begrippen althans – bij het grote publiek bekend geworden, evenals de kreten ‘aardstralen’, ‘krachtplaats’ en ‘aardehealing’. Het

aantal geomantisch adviseurs en ontwerpers is van een handvol naar vele honderden gegroeid.

De geomantie houdt zich bezig met de invloed van een plaats op de mens, op zowel zijn lichaam als zijn geest. Dat de ruimte die ons omgeeft en de plaats waar we leven van invloed op ons zijn, daaraan wordt nauwelijks nog getwijfeld. De geomantie heeft zelfs haar intrede gedaan – hier en daar tenminste – bij universiteiten. Zo kent de universiteit in Oldenburg de leeropdracht ‘Over de onstoffelijke wetten bij het bouwen’, en aan de hogeschool in Nienburg onderricht professor Eike Hensch al geruime tijd radiësthesie en geomantie in het studium generale.

In het licht van die ontwikkeling is het des te verbazingwekkender dat er nauwelijks aandacht wordt geschonken aan de elektromagnetische velden die ons omringen, noch door geomantisch adviseurs, noch door hun cliënten. Mensen zetten graag piramiden neer om de fijnenergetische atmosfeer in hun huis te verbeteren, maar de transformator voor de halogeenlamp bij het bed, de draadloze internetverbinding, die dag en nacht actief blijft, en al helemaal de draadloze DECT-telefoon zijn kennelijk ‘slechts’ stoffelijke voorwerpen die geen invloed op onze geest hebben. In welke richting ons hoofd bij het slapen ligt, is belangrijker dan aandacht voor de elektromagnetische velden die op die plaats op ons hoofd inwerken. Vaak zijn mensen wel bang voor transformatorhuisjes in de buurt van hun woning, een angst die na meting meestal ongegrond blijkt.

Ook door ‘aardehealers’ wordt de elektrobiologie bijna volledig buiten beschouwing gelaten. Leylijnen, de organen van de aarde en natuurwezens worden kennelijk niet verstoord door de zendmasten van ons netwerk voor mobiele telecommunicatie.

De auteurs van dit boek – Ulrich Kurt Dierssen (bouwbioloog, persoonlijk coach en radiësthesist) en Stefan Brönnle (geomant en landschapsecoloog) – hebben hierover een heel andere mening: de laagfrequente en hoogfrequente velden die ons omgeven, zijn door mensen gemaakt. Ze zijn van invloed op de ontwikkeling van het menselijk bewustzijn en de menselijke ziel, ze vormen er zelfs de uitdrukking van. Ze werken op het lichaam in, op de fijnstoffelijke energetische niveaus, op ons bewustzijn en vooral op de aarde zelf.

Het is tijd om de scheiding tussen techniek en bewustzijn in ons denken op te heffen en om te beseffen dat beide kenmerken zijn van ons bestaan hier op aarde en elkaar beïnvloeden. Het ‘krachtveld van

de techniek' reikt veel verder dan gezondheidsproblemen en bepaalt voor een groot deel hoe we de werkelijkheid om ons heen kunnen waarnemen. We hebben afhankelijkheden ontwikkeld waarbij we ook op filosofisch-spiritueel niveau vraagtekens moeten zetten: volstaat het om me met een op mijn mobiele telefoon geplakt symbool te beschermen (gesteld dat het zou werken ...)? Of is dat slechts een pleister op een oppervlakkige wond die is ontstaan omdat er een zweer onder woekert?

In Dorfen – de woonplaats van Stefan Brönnle – werden onlangs twee zendmasten voor mobiele telecommunicatie geplaatst. Beide in de directe nabijheid van scholen en speeltuinen. Ook sportvelden zijn heel gewild als standplaats. Toeval? Of gaat de zweer dieper dan wij willen toegeven?

Wij, de auteurs van dit boek, willen in geen geval wereldomspannende samenzweringstheorieën ontwikkelen. En voor veel van wat we hierna zullen beschrijven is verder onderzoek en verificatie nodig om het als feiten te kunnen presenteren. Maar het is tijd om anders te gaan denken. Nu!

We willen met dit boek geen angsten aanwakkeren. Dat zou de verkeerde weg zijn. We willen bewustmaken en oplossingsmogelijkheden bieden. Want we moeten en willen allemaal nog een hele poos gezamenlijk op deze blauwe planeet leven. Daarom is het goed om niet alleen het klimaat en de natuur te beschermen, maar ook ons bewustzijnsmilieu en de fijnenergetische velden ervan.

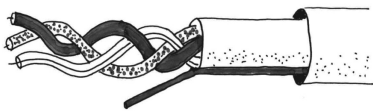
Definities

Stroom

We gebruiken allemaal stroom. Het is zo eenvoudig: stekker in het stopcontact en onmiddellijk gebeurt er op magische wijze iets: het licht gaat aan, een motor loopt, de verwarming produceert warmte ... Maar wat is stroom eigenlijk? Stroom, dat weet je vast wel, heeft iets met elektronen te maken.

Aan elektronen dankt het woord ‘elektriciteit’ zijn naam. Het (Griekse) woord *elektron* betekent strikt genomen ‘barnsteen’; de eerste elektrostatische krachtstromen werden in de Oudheid namelijk in barnsteen waargenomen. Barnsteen vertoonde het merkwaardige vermogen kleine voorwerpen, zoals papiersnippers, aan te trekken wanneer men over de steen wreef. De Grieken sloegen verder geen acht op deze eigenschap, en pas omstreeks 1600 werd wrijvings-elektriciteit bij andere materialen ontdekt.

Elektriciteit werkt dus op materie in. Elektronen zijn extreem kleine elementaire deeltjes met gelijke negatieve ladingen. We zeggen dat er ‘elektriciteit stroomt’, wanneer elektronen zich in een bepaal-

Afb. 1. Afgeschermde kabel

Een afgeschermde kabel bestaat uit afzonderlijke koperdraden met een kunststofbekleding, die op hun beurt door een geleidend materiaal, weefsel of folie worden omhuld en ten slotte door een kunststofomhulsel worden beschermd. Onder het geleidende materiaal (omhulsel) is nog een extra draad toegevoegd om optredende elektrische velden af te voeren. Bij een niet-afgeschermde kabel ontbreken het geleidende omhulsel en de blanke extra draad.

de richting bewegen. Daarvoor hebben ze niet eens een kabel nodig. Zoals een bliksemschicht aanschouwelijk maakt, kunnen elektronen zich ook door de lucht bewegen. En dat doen ze ook. Ze houden zich niet noodzakelijkerwijs in een snoer op. Ze ‘verlaten’ het en bewegen zich door de lucht. Tenzij ze ‘opgesloten’ worden, bijvoorbeeld in een zogenoemde afgeschermde kabel.

Hoewel dat onlogisch is (het berust op historische vergissin-

gen), werd de elektriciteitsstroom als tegengesteld aan de bewegingsrichting van de elektronen gedefinieerd, dus van de pluspool naar de minpool van een spanningsbron. Terwijl elektronen ‘echte deeltjes’ zijn (iets waarvan we ons later maar eens moeten afvragen of dat kwantumfysisch klopt), is ‘stroom’ dus strikt genomen iets *virtueels!*

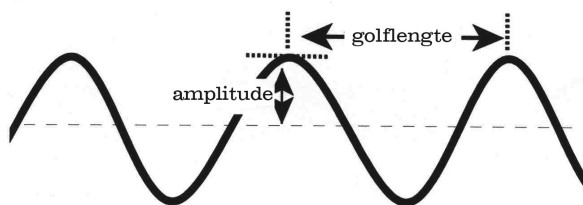
Meestal gebruikt men om stroom te geleiden metalen kabels. De reden hiervoor is dat de atomen van metalen metaalbindingen aangaan. Elektronen zijn niet bij een bepaald atoom ingedeeld, maar zwermen als een gas tussen de atomen door. Ze bewegen zich dus gemakkelijk. Wanneer een elektron zich in het veld van een naburig atoom beweegt, wordt er op grond van gelijkwaardige ladingen een elektron uit dat veld weggedrukt. Dat elektron trekt op zijn beurt naar het veld van het dichtstbijzijnde atoom en verdringt opnieuw een elektron enzovoort.

Het gaat dus bijna hetzelfde als bij een watermolecule in een waterslang: wordt er aan de ene kant een watermolecule in geduwd, dan gaat dit door tot er aan de andere kant van de slang een molecule ‘uit valt’. De stroomsterkte (gemeten in ampères) beschrijft als het ware de hoeveelheid water (resp. elektronen) die per tijdeenheid door een baan stroomt; de spanning (gemeten in volt) beschrijft – om de beeldspraak te handhaven – de druk van het water. Er kan sprake zijn van hoge druk (wanneer de kraan dicht is) zonder dat er water respectievelijk elektriciteit stroomt!

Elektrische stroom beïnvloedt dus materie. Maar het ‘deeltje’ elektron is slechts vanuit een bepaald perspectief werkelijk een deeltje. Uit de kwantumfysica kennen we het merkwaardige en gedenkwaardige feit dat bewustzijn (de bedoeling van de onderzoeker) bepaalt of een verschijnsel als golf of als deeltje (zie ook de verklarende woordenlijst) meetbaar wordt. Worden elektronen als golf beschouwd, dan hebben ze geen vaste verblijfplaats maar zijn ze slechts ‘waarschijnlijkheidsvelden’. Stroom is dus inderdaad iets virtueels, iets onstoffelijks. Is de onderzoeker echter van plan het verschijnsel als deeltje te beschouwen, dan collabeert het waarschijnlijkheidsveld en wordt het een vast object met een precies te bepalen plaats op een bepaalde tijd. Stroom blijkt zo een spiegel van onze wensen en verwachtingen. Strikt genomen is het zich bewegende elektron een informatiepakket dat naar het veld van een naburig atoom trekt. Net zoals bij het fluisterspeltje in een kring gaat de informatie verder zonder dat de ‘fluisteraars’ zich bewegen.

Wanneer de elektroneninformatiepakketten zich slechts in één richting bewegen, spreekt men van gelijkstroom. Gelijkstroom gebruiken we bijvoorbeeld in batterijen en accu's. In onze stopcontacten, en dus in alle leidingen in onze woning, heerst echter wisselstroom. Bij wisselstroom bewegen de elektronen zich in een vastgesteld ritme (in Nederland 50 hertz, dus 50 maal per seconde) in de ene richting, veranderen dan van richting en bewegen zich weer terug. We maken technisch van wisselstroom gebruik, omdat alleen bij wisselstroom spanningen eenvoudig kunnen worden getransformeerd: van bovengrondse leidingen van 380.000 volt naar het stadsnet van 1000-2000 volt tot en met het lichtnet van 220-230 volt. De elektriciteit stroomt in een bepaald ritme heen en weer. Wie bekend is met het ritme van gemakkelijk in het gehoor liggende muziek of van trommelen, weet hoezeer we door ritme worden beïnvloed: soms worden we rustig van een langzaam ritme, en actief van een snel ritme. Ook daartoe strekt de uitwerking van elektriciteit op onze geest zich uit. Hierover later meer.

Stroom heeft dus zowel voor het stoffelijke niveau als het bewustzijnsniveau gevolgen, en juist daarom draait het in dit boek. Rudolf Steiner formuleerde het in 1925 zo: 'We dienen van elektriciteit, die na de ontdekking ervan als de ziel van het natuurlijke bestaan werd geprezen, te beseffen dat ze de kracht heeft om van de natuur naar de *Unter-Natur* af te glijden. De mens mag alleen niet mee glijden ...'

Afb. 2. Transversale golf

Gangbare elektromagnetische golven zijn 'transversale golven'. Ze trillen loodrecht op de voortplantingsrichting. De afstand tussen de golvenbergen of golvendalen bepaalt de golflengte en zo indirect de frequentie.

Ether

Ether is een verbindingsschakel tussen materie en geest. Elk volk kent een woord voor de kracht die bewustzijn en lichaam met elkaar

verbindt. De Aborigines in Australië noemen haar *guruwari*, ‘geest-substantie’, gedeeltelijk onstoffelijk, gedeeltelijk stoffelijk. De Grieken noemden die kracht *pneuma*, in India staat ze als *prana* bekend, in China als *qi*. Ook hier staat ze met het lichaam in verbinding en ze verleent het door bepaalde oefeningen als *qi qong* of yoga meer vitaliteit en levenskracht. Ze is echter ook met de geest verbonden, en zo leiden speciale ademtechnieken (*pranayama*’s) tot uiteenlopende bewustzijnservaringen.

Ether is lichamelijk sterk van invloed op het niveau van de seksuele kracht; zoals we nog zullen zien, geldt dat ook voor elektrosmog!

Het Chinese *jing*, de krachtigste vorm van *qi*, seksuele *qi*, verandert via oefeningen eerst in *qi* en vervolgens in *shen*, ‘geest’. Sigmund Freud gebruikt hiervoor het woord ‘sublimatie’: het vermogen de seksuele drift in bijvoorbeeld een creatieve (bewustzijns)handeling te transformeren. Dit is de diepere zin van het celibaat: door opeenhoping van seksuele oerkracht, en ook door gebed en contemplatie, zou de kracht in spirituele energie worden ‘gesublimeerd’. Wilhelm Reich noemde deze seksuele oerenergie *orgon*. Ze doorstroomt tijdens het orgasme het lichaam en vitaliseert het zo.

Tegelijkertijd is *orgon*, *qi*, ether overal voorhanden. Afhankelijk van de kwaliteit van een plaats, de vormtaal van de plattegrond, de oriëntatie van ramen en deuren, overheersen er andere ethereigenschappen in een ruimte. Feng shui houdt zich bijvoorbeeld bezig met het dusdanig vormgeven van ruimten dat *qi* er harmonisch doorheen kan stromen.

Ether is dus een kracht of substantie die zowel op ons bewustzijn als op de vormtaal van het lichaam inwerkt en ze met elkaar verbindt. De bioloog Rupert Sheldrake noemde deze vormgevende kracht een ‘morfogenetisch veld’. Deze morfogenetische of morfische velden bepalen de evolutionaire ontwikkeling. Telkens wanneer er op aarde iets voor het eerst gebeurt, begint zich een veld te vormen. Gebeurt het vaker, dan wordt het veld sterker, tot er uiteindelijk een ‘kwantsprong’ plaatsheeft en zich iets nieuws vormt. Volgens de theorie van Sheldrake kregen de eerste vissen zo benen en ontwikkelden ze zich tot amfibieën. Maar ook dat maatschappelijke bewegingen en onstoffelijke impulsen op een meerderheid van de bevolking overslaan kan met behulp van de morfogenetische velden, van de ether, worden verklaard.

In de fysica was de ether tot het einde van de 19e eeuw, en ge-

deeltelijk zelfs tot in de 20e eeuw, het gangbare verklaringsmodel voor de voortplanting van elektromagnetische golven. Nobelprijdrager Hendrik Lorentz, wiens vergelijkingen de basis voor de relativiteitstheorie van Einstein vormden, schreef in 1906: ‘Ik kan me ether, die mogelijkwerwijs een elektromagnetisch veld met energie en trillingen omvat, slechts in zekere zin als substantieel voorstellen, hoezeer ether zich ook van alle bekende materie onderscheidt.’

Wanneer geluid zich door de ruimte verspreidt, gebruikt dat daarvoor de lucht als medium. Wanneer licht dat doet, zou het, zo dacht men, ether als medium gebruiken. ‘Verwijder de elektriciteit uit de wereld, dan verdwijnt het licht; verwijder de lichtdragende ether uit de wereld, dan kunnen de elektrische en magnetische krachten zich niet meer door de ruimte verplaatsen,’ schreef Heinrich Hertz in 1889.

Waarom is er tegenwoordig in de fysica nauwelijks nog van ether sprake? Wel, afgezien van het feit dat dit met een andere benaming toch nog steeds het geval is (zie de paragraaf ‘De invloed van hoogfrequente straling op de ether’ op p.126), ligt het aan het beroemde etherexperiment van Albert Michelson en Edward Morley uit 1887. Als er ether bestond, zeiden Michelson en Morley, dan zou die overal aanwezig en onbeweeglijk moeten zijn. Dan zou de beweging van de aarde door de ruimte een meetbare beweging, een soort ‘etherwind’ moeten voortbrengen. Het licht zou loodrecht op de ‘etherwind’ een andere snelheid moeten hebben dan parallel eraan. Michelson en Morley konden met de instrumenten uit hun tijd een dergelijke etherwind niet vaststellen. Omdat ether voor de vergelijking van elektromagnetische velden ook niet nodig was, liet men het idee van ether als drager van elektromagnetische golven vallen. Albert Einstein zei tijdens zijn voordracht ‘De relativiteitstheorie en ether’ uit 1920 echter: ‘Volgens de *algemene* relativiteitstheorie is ruimte zonder ether ondenkbaar.’ En op een andere plaats: ‘... maar de etherhypothese op zichzelf is niet in tegenspraak met de *speciale* relativiteitstheorie’. En inderdaad! In 1986 publiceerde het tijdschrift *Nature* het experiment van E.W. Silvertooth. Hij had het experiment van Michelson en Morley herhaald – met veel gevoeliger instrumenten. Er was inderdaad een ‘etherwind’ meetbaar!

Samenvattend kunnen we dus zeggen: de ether is een homogeen veld, waarvan de gehele kosmos doortrokken is. Als informatieveld oefent de ether invloed uit op ons bewustzijn, als morfogenetisch veld op de materie met haar vormtaal. Ether dient daarbij als draagmedium voor de voortplanting van elektromagnetische golven in de

ruimte. Hoewel het etherveld idealiter homogeen en rustig is, kan het toch in beweging worden gebracht. Zoals Albert Einstein in 1895 schreef: ‘Elektrische stroom brengt bij zijn ontstaan de omliggende ether in de een of andere kortstondige beweging, waarvan de aard tot nu toe niet zeker is vastgesteld.’ Dit betekent: elektrische en magnetische velden beïnvloeden de ether doordat ze de toestand ervan veranderen. De ether zelf heeft echter invloed op zowel geest als materie!

Denk eerst zelf maar eens dieper over deze gedachte na ...!

Radiësthesie

Een ander begrip dat veel in dit boek zal voorkomen, is radiësthesie. Dit woord betekent letterlijk ‘gevoeligheid voor stralen’. Radiësthesie is de gave om uitspraken te kunnen doen over bijvoorbeeld de kwaliteit van een plaats, meestal met behulp van bepaalde werktuigen, zoals een pendel of wichelroede.

Tacitus noemt al de *virgula mercurialis*, de ‘mercuriusroede’, die voor bijzondere voorspellende doelen werd gebruikt en later onder de naam *virgula divinatoria* bekend raakte. De gangbaarste instrumenten van de radiësthesist waren staven of roeden in de meest uiteenlopende uitvoeringen. De benedictijner monnik en alchemist Basilius Valentinus, die aan het einde van de 14e eeuw in Erfurt zou hebben geleefd, beschrijft zes verschillende soorten roeden: de *virgula lucente* (vuurroede), de *virgula candente* (brandroede), de *virgula salia* (springroede), de *virgula fucilla* (slagroede), de *virgula trepidante* (hefroede) en de *virgula cadente* (valroede). De kunst van het waarzeggen met staafjes raakte ook als ‘râdomantie’ bekend. Zo is de Italiaanse uitdrukking voor radiësthesie nog steeds *râdomanzia*.

Radiësthesie werd echter pas vanaf de 15e eeuw uitvoerig beschreven. Vooral Georg Bauer (1494-1555), gelatiniseerd bekend als Agricola, beschrijft in zijn werk *De re metallica* uitgebreid de essentie van het wichelroedelopen. Hij is ook de eerste die ertsaders met water in verband brengt. Misschien is hij wel de vader van het in de radiësthesie gangbare begrip ‘waterader’. In dit verband ook een belangrijk werk is het ruim honderd jaar later (1665) verschenen *Magnes sive de arte magnetica* van Athanasius Kircher, want hier begint de radiësthesie als het ware steeds meer ‘fysisch’ te denken. Pierre Gassendi, een epicurisch filosoof en tijdgenoot van Kircher, spreekt het vermoeden uit dat het universum – volledig de gedachte

van Epicurus volgend – uit piepkleine deeltjes, atomen, bestaat. Deze zouden door metalen worden uitgestraald en de roede doen uitslaan. Ook rozenkruiser Robert Fludd zegt in die tijd al dat ertsaders ‘stralen’ uitzenden. Dit lijkt ons tegenwoordig vaak vanzelfsprekend. Valentinus was er echter honderd jaar eerder nog van uitgegaan dat wichelroedelopers veeleer op ‘atmosferen’ of ‘etherkrachten’ reageerden, die van boven het aardoppervlak in de aarde doordringen en er vervolgens vanuit de diepte – veranderd – weer uit opstijgen. Een idee waarop Wilhelm Reich in de 20e eeuw terugkwam om het verschijnsel wichelroede te verklaren. Hij schreef dat het uitslaan van de wichelroede het resultaat is van het ‘orgonenergetische contact’ van de wichelroedeloper met het orgonveld van een waterader. Dat zou een orgonstroom in het lichaam van de wichelroedeloper veroorzaken, waardoor uiteindelijk spieren gingen trekken en de wichelroede uitsloeg. Opnieuw zien we hier ether als een kracht, die ook in de radiësthese door haar lichamelijke uitwerking als werkmodel voor een verklaring wordt gebruikt.

Niettemin zegevierde het gangbare fysische wereldbeeld in de wichelroedetheorie, hoewel de verklaring met behulp van ‘od’ of ‘ether’ nooit volledig terzijde werd gelegd. Omdat radiësthetische ‘straling’ echter niet met fysische methoden kon worden gemeten, stond de radiësthese tot in de 20e eeuw in de schaduw van de natuurwetenschappen fysica en biologie. Er was herhaaldelijk sprake van spectaculaire experimenten die het verschijnsel moesten bewijzen of weerleggen. Een bijzonder indrukwekkende proefneming was die van de Franse bioloog Armand Vire en de geograaf Henri Mager (1913), waarbij het uitgebreide netwerk van Romeinse steengroeven onder de stad Parijs als proefgebied diende. Een aantal wichelroedelopers, onder wie de bekende pater Alexis Mermet, bewees hier hun kunnen door tunnels en holle ruimten onder een park te lokaliseren.

Het stralingsveld van de aarde vertoont een frequentiespecifieke heterogeniteit. Een dergelijke heterogeniteit kan bijvoorbeeld worden vastgesteld boven onderaardse waterlopen of gebieden met een uiteenlopende bodemsamenstelling. De radiësthesisist reageert op die heterogeniteit met onbewuste spiersamentrekkingen, die tot het uitslaan van roede of pendel leiden.

In de door de fysicus en radiësthesisist Reinhard Schneider verdedigde theorie van de ‘fysische radiësthese’ (in tegenstelling tot de zogenoemde ‘mentale radiësthese’) geldt de wichelroede als antenne. Evenals bij het afstemmen van een antenne op een speciale fre-

quentie (beter gezegd: golflengte), wordt de wichelroede dan qua werklengte veranderd. Daardoor is, evenals bij de technische antenne, afstemming op bepaalde frequenties of golflengten mogelijk. Via deze techniek zullen we later ook de golflengten van elektrische stroom leren kennen. Bepaalde frequenties en eigenschappen kunnen bij bepaalde ‘wichelroedelengten’ worden ingedeeld. Voor alle radiësthethische methoden geldt echter dat ze geen meetmethoden in wetenschappelijke zin zijn, maar lokalisatiemethoden. Het is daarom onrealistisch om in dit verband van ‘meten’ te spreken, iets dat helaas vaak voorkomt.

Toch gaat het om een reëel verschijnsel. Professor König van de Technische Universiteit in München heeft in opdracht van het federale Ministerie van Onderzoek een (dubbelblind) onderzoek gedaan naar kunstmatige magneetvelden en waterleidingen, waarbij hij vaststelde dat het uitslaan van een wichelroede bij een radiësthesist met een waarschijnlijkheid van 99,9999 procent niet als toeval kan worden beschouwd. Het gaat dus om een reëel verschijnsel, dat echter, dat moeten we toegeven, met subjectiviteit is belast.

Radiësthesie is overigens slechts een poging iets te leren kennen wat we kennelijk niet objectief kunnen begrijpen en dat te concretiseren en verklaren. We leven immers in een tijd waarin we slechts dat geloven en respecteren wat wetenschappelijk kan worden aangetoond. De radiësthesie probeert daarom een overlapping te creëren, een brug te bouwen, tussen waarneming en wetenschap.

Pas wanneer we voldoende oefening hebben met het niet-voorstelbare als voorstelbaar te aanvaarden, wordt het zichtbaar en verklaarbaar.

Elektrosmog

De geestelijke gevolgen van elektrosmog

Zoals we al bij de definitie van stroom zagen, zijn elektronen, afhankelijk van de manier waarop je ze kwantumfysisch beschouwt, iets stoffelijks (deeltjes) of onstoffelijks (golven). Elektriciteit is iets virtueels, is *informatie*, die de allesdoordringende ether tot beweging, dus tot een toestandsverandering, aanzet.

De fysicus Ervin Laszlo beschrijft elektriciteit in het kader van het ontstaan van het universum als de onmiddellijk na de zwaartekracht ontstane tweede universele kracht. Al 10^{-32} seconden na het ontstaan van het universum ontstaat er elektriciteit, als het ware als tegenhanger van de zwaartekracht. Verdichting en zwaarte lijken een soort tegenspelers van elektriciteit te zijn geweest. En toch hangt elektriciteit ook steeds met verstoffelijking samen, zoals we hierna nog uitgebreider zullen toelichten.

Rudolf Steiner beschouwt elektriciteit als uiteenvallend licht¹: ‘Wat is licht? Het valt uiteen, en uiteenvallend licht is elektriciteit. Wat wij als elektriciteit kennen, is licht dat zichzelf binnen de materie vernietigt.’ En verderop: ‘Elektriciteit is licht in substoffelijke toestand. Daar is licht op de zwaarste manier samengeperst. Aan dit licht moet men ook een innerlijk leven toekennen.’

Voor Steiner is elektriciteit de ‘lijfelijke drager van het licht’, van innerlijk leven. Toepassing van elektriciteit in apparaten, kabels, computers en telefoons komt daarom overeen met een opgeven van dit innerlijk leven. Nog duidelijker is Steiner in 1923 in *Lebendiges Naturerkennen*: ‘Wie ooit op werkelijk spirituele manier de elektrische stroom bewust door zijn zenuwstelsel heeft voelen gaan, weet dat elektriciteit niet slechts een natuurstroming is, maar dat elektriciteit in de natuur tegelijkertijd iets moreels is ...’

Licht op zichzelf wordt als bovenstoffelijk, spiritueel wereldverbindings-element gezien. Tijdens zijn weg naar de stoffelijke voorwerpenwereld ondergaat licht als het ware een stervensproces. Het valt in elektriciteit uiteen. Voor Steiner is ze *Unter-Natur*, die de weg

van toenemende verdichting volgt en daarbij onze innerlijkheid prijsgeeft.

In de kwantumfysica worden elementaire deeltjes in twee hoofdgroepen ingedeeld: fermionen en bosonen. Fermionen vormen de ons omringende fysische wereld. Hun essentiële eigenschap is dat ze aan het ‘Pauli-principe’ (naar de fysicus Wolfgang Pauli) onderworpen zijn. Dit luidt: twee gelijksoortige fermionen kunnen nooit dezelfde kwantumtoestand aannemen, dus op dezelfde tijd op dezelfde plaats zijn. Zoals jij en ik niet op dezelfde tijd op dezelfde plaats kunnen staan. Een basisprincipe van de ruimtetijd.

Voor bosonen geldt het Pauli-principe niet! Zoveel bosonen als we maar willen kunnen gemeenschappelijk dezelfde kwantumtoestand aannemen. Bosonen zijn als het ware niet individueel; hun taak is ‘communicatie’. Zij zijn de informatie die tussen fermionische materiedeeltjes bemiddelt. Zo kunnen we fermionen als het principe van het stoffelijke beschouwen en bosonen als het principe van het onstoffelijke. Het enige stabiele boson is het foton, het licht. Het enige met zekerheid bestaande stabiele fermion is het elektron!

Het lijkt wel of de moderne fysica de mystiek aandoende woorden van Steiner met een andere woordkeuze verifieert. Elektronen zijn de basiselementen van stoffelijkheid, elke informatie, elke impuls die steeds verder naar stoffelijke ontwikkeling voert. Het thema elektrosmog is dus allesbehalve een puur technisch thema. We zijn immers elektrobiologisch aangedreven wezens. We nemen externe prikkels als trillingen waar.

Zo is ook een lichtstraal een ‘golf’, die we met het oog waarnemen en die in het lichaam via synapsen – de contact- en schakelpunten – als elektrische of chemische informatie verder wordt geleid. Per seconde worden er miljoenen signalen van de hersenen door ons lichaam naar de noodzakelijke plaatsen gestuurd, om daar bijvoorbeeld een spierreactie op te wekken. En zo is het metathema dat het thema elektrosmog bepaalt – wanneer we de vraag existentieel beschouwen – als het ware het filosofische thema bij uitstek: waarom zijn we hier? En hoe scheppen we onze werkelijkheid? Doordat er in moderne vertrekken vanuit alle zes muren die ons omringen – voor, achter, links, rechts, boven en beneden – elektrische stromen op ons inwerken, omringen we ons volledig met het *idee stoffelijkheid*. We scheppen een werkelijkheid om ons heen die zich helemaal op het materiële richt.

Interessant genoeg is mijn ervaring als adviseur juist: hoe sterker de elektrosmog in een huis is, hoe meer de cliënten in een soort ‘materieel dwangdenken’ lijken te vervallen. Voorstellen om problemen op te lossen, worden vaak onmiddellijk getorpedeerd: ‘Dat gaat niet, omdat, omdat, omdat ...!’ Of ook: ‘Dat wil ik niet.’ Waarmee eigenlijk wordt bedoeld: ‘Ik kan dat niet veranderen.’ Alsof elke vrije creatieve impuls uitgedoofd is en ze conformistisch zijn en op materiële noodzaak gericht. Hoewel de pc een vaste standplaats heeft, moet er beslist een WLAN-systeem (draadloze internettoegang) geïnstalleerd blijven. Hoewel het kind slecht slaapt, kan de kinderlamp met zijn sterke elektrische veld in de kinderslaapkamer niet door een andere worden vervangen, omdat het kind hem zo leuk vindt. Ondanks langdurige ziekte kan de slaapplek niet worden veranderd, omdat er net een nieuwe kastwand is gekocht die precies op de alternatieve plaats voor het bed past. Er zijn vaak duizenden externe redenen. We hebben onze innerlijkheid opgegeven voor een wereld van uiterlijkheden.

Elektrosmog heeft niet alleen geestelijke invloed, maar *is* deze al! Elektrosmog is de uitdrukking van onze innerlijke geestesgesteldheid, van het materialistische wereldbeeld van onze maatschappij. We hebben ‘het licht laten sterven’, om met Rudolf Steiner te spreken, en zijn met de elektronen steeds dieper in de materie ‘afgegleeden’.

Interessant genoeg treden er wanneer er sprake is van elektrosmog ook vaak verschijnselen als schimmel op. Het lijkt wel alsof we met het sterker wordende materialisme ook altijd een stuk verder van ons eigen midden verwijderd raken. Eigen problemen worden niet aangepakt en blijven onafgehandeld liggen. Wanneer we ons afvragen wat de taak van schimmel is, komen we tot de slotsom dat die aantast wat is blijven liggen. Schimmel neemt als het ware dat van ons over wat wij niet kunnen en werkt dat plaatsvervangend weg.

Bij bewoners van huizen met schimmelproblemen die door vakmensen worden opgelost, kan naderhand vaak een sterke bewustzijnsverandering worden vastgesteld. Wanneer iets verwijderd is, kunnen we met lichtere tred verdergaan. Ook veranderingen op het gebied van elektrosmog zijn dan plotseling mogelijk, terwijl ze vóór de schimmelverwijdering nog geblokkeerd werden.